

Rapport 2006:35 R

Invandrarakademi och aspirantutbildning

– erfarenheter av kompletterande utbildning
för invandrade akademiker

Högskoleverket • Luntmakargatan 13 • Box 7851, 103 99 Stockholm
tfn 08-563 085 00 • fax 08-563 085 50 • e-post hsv@hsv.se • www.hsv.se

**Invandrarakademi och aspirantutbildning
– erfarenheter av kompletterande utbildning för invandrade akademiker**

Utgiven av Högskoleverket 2006

Högskoleverkets rapportserie 2006:35 R

ISSN 1400-948X

Innehåll: Högskoleverket, avdelningen för bedömning av utländsk utbildning,

Ulf Öhlund

Formgivning: Högskoleverkets informationsavdelning

Tryck: Högskoleverkets vaktmästeri, Stockholm, juni 2006

Tryckt på miljömärkt papper

Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning	7
Bakgrund	9
Invandrarakademien vid Högskolan i Borås	11
Invandrarakademins syfte och uppgift	11
Organisation	11
Verksamhet – inriktning och omfattning	12
Specifika drag i invandrarakademins verksamhet	13
Antagning	13
Resultat	13
Framtidsutsikter	14
Granskningsgruppens diskussion	14
Sammanfattande bedömning	16
Aspirantutbildningen vid Malmö högskola	19
Aspirantutbildningens syfte och bakgrund	19
Organisation	19
Verksamhet – inriktning och omfattning	20
Antagning	21
Specifika drag i aspirantutbildningen i Malmö	21
Resultat	22
Framtidsutsikter	23
Utvärdering	24
Granskningsgruppens diskussion	24
Granskningsgruppens sammanfattande bedömning	26
Aspirantutbildningen vid Linköpings universitet	27
Organisation	27
Gemensamt för alla inriktningar	27
Aspirantutbildningens syfte och uppgift	28
Verksamhet – inriktning och omfattning	28
Antagning	31
Specifika drag i aspirantutbildningen i Linköping	31
Resultat	32
Utvärdering	33
Framtidsutsikter	33
Granskningsgruppens diskussion	34
Granskningsgruppens sammanfattande bedömning	35
Avslutande diskussion	37
Rekommendationer	39

Sammanfattning

Högskoleverket har av regeringen haft i uppdrag att utvärdera den kompletterande utbildning som riktats till invandrade akademiker. Verksamheten har i ett par etapper sedan 2002 bedrivits vid tre lärosäten – Linköpings universitet, Malmö högskola och Högskolan i Borås. Sammanlagt har ca 500 individer studerat på den utbildning som erbjudits, huvudsakligen i form av aspirantutbildning, för vilken en särskild förordning SFS 1995:889 (*Förordning om särskild teoretisk och praktisk utbildning vid universitet och högskolor*) finns utarbetad.

Utvärderingen har genomförts av en granskningsgrupp bestående av fyra externa experter och en medarbetare vid Högskoleverket.

Viktiga erfarenheter har förvärvats i utvecklingen av den kompletterande utbildningen. Utvärderingen har visat att institutionerna har utvecklat metoder och förhållningssätt som är effektiva för att integrera invandrade akademiker i det svenska arbetslivet. Granskningen har funnit att de utvärderade institutionerna skiljer sig på flera områden i sättet att stärka de invandrade akademikernas kompetens.

Aspirantutbildningen vid Malmö högskola

Vid Malmö högskola hålls den kompletterande utbildningen samman inom utbildningsområdet Internationell migration och etnicitet (IMER). Den modell som utvecklats för aspirantutbildningen bygger, förutom på språkträning, på intensiv karriärvägledning och kvalificerad praktik. I den individualiserade planeringen tas hänsyn till studenternas tidigare studier, men inte heller här används möjligheterna till tillgodoräknande fullt ut. En intressant aspekt av IMER:s policy är att den praktik som tas fram utgörs av arbete under realistiska förhållanden. Sammanhållning, samordning och målinriktning är framträdande drag hos IMER:s koncept, och Malmö högskola är framgångsrik när det gäller att etablera sina aspirantstudenter på arbetsmarknaden.

Aspirantutbildningen vid Linköpings universitet

Linköpings universitet bedriver aspirantutbildning med tre inriktningar: mot lärare, mot läkare och mot övriga akademiska yrken. Genom att två av inriktningarna (lärare och läkare) har entydiga arbetsgivare har det varit lätt att få fram praktikplatser via redan etablerade kontakter. Detta har också varit en garant för framgång visavi målen: förhållandevis många av Linköpings aspiranter har fått arbete efter sin utbildning. Vid den individuella planeringen av utbildningen tas hänsyn till studenternas tidigare erfarenheter, men i likhet med de övriga utvärderade institutionerna, är tillgodoräknande och validering instrument som inte utnyttjas till fullo. De olika inriktningarna hålls samman inbördes men har relativt små kontaktytor gentemot varandra.

Invandrarakademin i Borås

Verksamheten vid invandrarakademin i Borås är närmast att likna vid ett akademiskt introduktionsår. Tyngdpunkten ligger på språkträning och på att föra studenterna vidare till kurser eller program inom högskolans ordinarie utbud. Den kompetens studenterna för med sig tas inte tillvara i den utsträckning man kan önska. Tillgodoräknande och validering används inte systematiskt, och svårigheterna att få tillgång till platser för praktik eller arbetsplatsförlagd utbildning är tydliga. Även om det måste slås fast att invandrarakademin i Borås endast i ringa grad uppfyller målsättningarna för kompletterande utbildning av invandrade akademiker genom aspirantutbildning, är dess erfarenheter betydelsefulla och dess utvecklingsprogram relevant och genomtänkt och värt att stödja. Den organisationsform man utvecklat för att samordna högskolans samtliga insatser för breddad rekrytering är värd att uppmärksamma. I sin vidare utveckling är det viktigt att invandrarakademin kan få ta del och lära av de erfarenheter som gjorts vid andra institutioner.

Slutsatser

I rapporten diskuterar granskningsgruppen aspirantutbildningarnas utformning, erfarenheter och resultat. Den slutsats granskningsgruppen kommer fram till är att det är angeläget att den kompetens, som genom aspirantutbildningarna utvecklats vid lärosätena tillåts befastas och fördjupas genom fortsatt resurstilldelning.

Granskningsgruppen anser också att det är ställt utom tvivel att det är inom den högre utbildningen och högskolan som invandrade akademiker bäst finner vägarna till den svenska arbetsmarknaden.

Rekommendationer

Rapporten avslutas med ett antal rekommendationer riktade till uppdragsgivaren som avser att underlätta det fortsatta arbetet med kompletterande utbildning för invandrade akademiker och deras etablering i det svenska arbetslivet:

- Insatser för invandrade akademiker är mest effektiva vid universitet och högskolor. Koncentrera därför arbetet för att integrera invandrade akademiker till dessa.
- Gör kompletterande utbildning för invandrade akademiker till en reguljär verksamhet inom högskolan.
- Bevara och utveckla den kompetens som vunnits i arbetet med invandrade akademiker.
- Sammanför och förenkla de regelverk som berör insatser för breddad rekrytering.
- Ändra reglerna för studiefinansiering så att invandrade akademiker får realistiska förutsättningar för att bedriva kompletterande utbildning.

Inledning

I april 2002 beslutade regeringen att satsa på utbildningar som specifikt riktar sig till invandrade akademiker. Beslutet vägledades av en rad undersökningar som visade att invandrade akademikers kompetens inte togs tillvara på arbetsmarknaden, men också av försök med s.k. aspirantutbildning, som pågått vid 13 lärosäten under 1990-talet. 2002 gavs Malmö högskola och Linköpings universitet i uppdrag att bedriva aspirantutbildning för invandrade akademiker. Efter särskild ansökan kom även Högskolan i Borås att inordnas i kretsen.

I regleringsbrevet för 2006 ger regeringen Högskoleverket i uppdrag att utvärdera de erfarenheter som gjorts vid dessa lärosäten sedan 2002. Uppdraget ska vara rapporterat före 2006-07-01.

För uppdraget har Högskoleverket förordnat en expertgrupp (även kallad granskningsgrupp) bestående av professor Sally Boyd, Göteborgs universitet, professor Sven Hort, Södertörns högskola, utredare Carolina Bjurling, Järfälla kommun och Moa Andersson, Sveriges förenade studentkårer. Av dessa har Carolina Bjurling fungerat som utredningssekreterare. Högskoleverkets representant och sammankallande har varit Ulf Öhlund.

Uppdraget har följt den så kallade peer review-metoden. Den innebär i huvudsak att den utvärderade institutionen först utför en självvärdering, vilken sänds till granskningsgruppen. Gruppen studerar självvärderingen och kompletterar vid behov informationen. Därefter genomförs ett platsbesök. Vid detta intervjuas företrädare för högskolans och institutionens ledning, dess medarbetare och ett urval studenter m.fl. På grundval av den insamlade informationen författar sedan granskningsgruppen sin rapport.

Innan rapporten publiceras ges företrädare för den utvärderade verksamheten möjlighet att rätta eventuella sakfel. Vissa smärre anpassningar av metoden har gjorts för att passa denna speciella utvärdering.

I denna rapport presenteras de slutsatser och rekommendationer granskningsgruppen kommit fram till i sin utvärdering.

Bakgrund

I ett försök att hitta lösningar på problemet med det bristande tillvaratagandet av invandrade akademikers kompetens fattade regeringen under våren 1995 beslut om ett universitetsförlagt utbildningsprogram för arbetslösa akademiker med utländsk bakgrund, en så kallad aspirantutbildning. Programmet startade under hösten samma år. Syftet var att med en särskild teoretisk och praktisk utbildning underlätta för personer med utländsk akademisk utbildning att få ett adekvat arbete i Sverige. Utbildningen skulle ges på helfart och omfatta 40 poäng.

Aspirantutbildning genomfördes under 1995–1997 vid flera universitet och högskolor i landet. Omfattningen av utbildningen var ca 1 250 utbildningsplatser. Göteborgs universitet förfogade över 600 utbildningsplatser, det vill säga nästan hälften av samtliga, medan Stockholms universitet fick 200 platser och Lunds universitet med flera andra fick 100 platser vardera.

Utbildningen vid Göteborgs universitet var i stort sett upplagd så att man antingen läste en introduktionskurs på 10 poäng, följt av ämnes- eller yrkesinriktade fördjupningskurser på 20 poäng och praktik 10 poäng *eller* ämnesinriktade kurser på 20–30 poäng följt av praktik på 10–20 poäng. De ämnes- eller yrkesinriktade kurserna fanns i två varianter: dels redan existerande kurser vid universitetet, dels kurser som utvecklats särskilt för den här utbildningen.

Utvärderingen av utbildningen vid Göteborgs universitet kom fram till att aspiranterna bara i något större utsträckning fick ett adekvat arbete jämfört med en grupp personer i liknande situation som valde att inte delta i utbildningen. Det som skilde deltagarna från icke-deltagarna en tid efter avslutad utbildning var att flera av deltagarna fortsatte att läsa på universitetet jämfört med dem som inte deltog i aspirantutbildningen. Deltagarna hade också överlag en positiv uppfattning av utbildningen. Den kritik som fanns gällde framförallt anskaffande av praktikplats, då de som antogs i de första kursgrupperna till största del fick ta ansvar för detta själva.

I april 2002 beslutade regeringen att återigen satsa på utbildningar som specifikt riktar sig till invandrade akademiker. Malmö högskola och Linköpings universitet fick samma år i uppdrag att bedriva aspirantutbildning med i stort sett samma omfattning och innehåll som de tidigare aspirantutbildningarna haft. Efter en särskild ansökan kom även den s.k. invandrarakademien vid Högskolan i Borås att bli en del av denna satsning.

Invandrarakademin vid Högskolan i Borås

Invandrarakademin i Borås har sprungit fram ur ett samarbete mellan Högskolan i Borås och en rad lokala och regionala aktörer: Borås kommun, Sjuhäradets kommunförbund, Introduktionscenter, arbetsförmedlingen, vuxenutbildningen och Industri- och handelsklubben i Borås, samt Integrationsverket. Under perioden 2001–2005 bedrevs verksamheten som ett samverkansprojekt men gavs från och med 2006 en ny och fastare organisation inom högskolans ram. I samband därmed har en del personalförändringar ägt rum och nya resurser har tillförts verksamheten.

På så vis har en ny verksamhetsgren inom högskolan nyligen skapats. Med tanke på den korta tid invandrarakademin har funnits som ordinarie verksamhet har den varit lite svår att utvärdera. Det bör emellertid vara möjligt att beskriva den nya organisationen och dess målsättningar och resurser mot bakgrund av de erfarenheter som vunnits. Nedan följer även reflektioner kring invandrarakademins fortsatta utvecklingsmöjligheter.

Invandrarakademins syfte och uppgift

I sin självvärdering skriver invandrarakademin att den på ett övergripande plan (över organisations- och myndighetsgränser) ska finna ”en långsiktigt hållbar metod för att bättre ta tillvara den kompetensresurs som invandrare och flyktingar med akademikerbakgrund utgör för Sverige”.

Invandrarakademins verksamhet syftar till att vara en resurs för invandrare och flyktingar, särskilt de som finns i närområdet. Akademien vill dock även utgöra en resurs för integrationsarbetet nationellt. Dels ska invandrares kompetens kunna värderas och därigenom underlätta vägen till arbete, dels ska man vid behov kunna anvisa kompletteringar av utländsk utbildning för att få svenskt erkännande eller behörighet.

Vidare understryks nödvändigheten av gedigna kunskaper i svenska samt behovet av kontakter med samhälls- och näringsliv framför allt genom praktik och erfarenheter av kulturkommunikation.

Som en tilläggsuppgift syftar invandrarakademin till att stimulera individer i invandratäta områden att inleda akademiska studier efter gymnasiet.

Organisation

Från och med 2006 ingår invandrarakademin i en nyinrättad avdelning vid högskolan – centrum för introduktion och validering (CIV). Avdelningens uppdrag inom högskolan är att rikta, samla och samordna samtliga aktiviteter som rör högskolans arbete med mångfald och breddad rekrytering. Avdelningen är direkt underställd rektorn och leds av en föreståndare. Som or-

ganisatorisk form ter den sig som ett mellanting mellan en fakultet och ett förvaltningsorgan. Till stöd för verksamhetens utveckling finns en styrgrupp. Denna består av företrädare för ovan nämnda samarbetspartners och är ett arv från det nu avslutade projektet. Några studentrepresentanter finns inte med i styrgruppen. Studentkåren centralt är inte heller i övrigt involverad i invandrarakademien och studenterna vid invandrarakademien är inte medlemmar i studentkåren.

Verksamhet – inriktning och omfattning

Invandrarakademins hittillsvarande verksamhet har huvudsakligen bestått i språkundervisning (svenska och engelska) och i att genom handledning och studievägledning ge studenterna förutsättningar för att finna arbete inom den sektor av arbetslivet de har utbildning för.

Den största volymen undervisning har gällt två språkkurser: svenska för akademiska studier (5 + 5 poäng) och engelska för akademiska studier (5 + 5 poäng). Båda dessa ges av invandrarakademien själv. Efter förändringar bedrivs denna undervisning i 5-poängskurser som bygger på varandra. Totalt har 72 studenter deltagit i undervisning i engelska och 152 i svenska sedan starten höstterminen 2002. Kurserna ges på en högre nivå än komvux och är inriktade på akademiska och professionella sammanhang. Inom det fasta utbudet på invandrarakademien har sedan 2005 ytterligare två kurser utvecklats: kulturmöten samt kulturmöten och ledarskap (5 + 5 poäng), båda med inriktning på interkulturell kommunikation.

I invandrarakademins självvärdering redovisas även det relativt omfattande antal kurser inom ett brett spektrum av ämnen, som studenterna hänvisats till för komplettering och utveckling av sin kompetens. Dessa kurser ges av högskolans övriga institutioner.

Nedanstående tabell från enhetens självvärdering ger en uppfattning om verksamhetens omfattning:

Tabell 1. Antal sökande, antagna och examinerade vid invandrarakademien

År/termin	Antal sökande	Antal antagna	Antal godkända
ht 2002	60	22	10
vt 2003	23	17	14
ht 2003	40	15	4
vt 2004	29	29	10
ht 2004	39	29	14
vt 2005	30	21	14
ht 2005	30	21	21
Summa	251	150	87

Sedan starten 2002 har verksamheten omfattat sammanlagt 150 studenter. Kön fördelningen inom invandrarakademins kurser är 63 procent kvinnliga

och 37 procent manliga studenter. Flertalet studenter, 65 procent, är mellan 30 och 40 år (25 procent är under 25 år och ca 10 procent över).

Specifika drag i invandrarakademins verksamhet

En för invandrarakademien särskilt betydelsefull stödstruktur är studentsupporten. Denna erbjuder individuellt stöd eller undervisning i små grupper bland annat till studenter i svenska som andraspråk, matematik, datasupport, röst, tal och kommunikation. Invandrarakademien kan i sin verksamhet i övrigt på samma villkor som andra institutioner och enheter inom Högskolan i Borås använda sig av gemensamma resurser i form av bibliotek, informationsteknik och informationsförsörjning etc.

Ett viktigt och, när det gäller uppgifter och målsättningar, stort ansvar ligger på studievägledaren eller studentmentorn. Denne fungerar som ”spindeln i nätet” i organisationen, och ska finnas till hands för att hantera alla de frågor som inte ryms inom undervisningen, såsom: information om studier och arbete, anskaffning av praktikplatser, överläggningar med enheter inom högskolan, samt med myndigheter och organisationer utanför. I samband med omorganisationen som ägde rum inför 2006 utökades tjänstevolymen för studievägledaren eller mentorn.

Antagning

De studenter som antas till invandrarakademien ska ha en minst tvåårig utländsk akademisk examen eller motsvarande, de ska även med godkänt resultat ha genomgått SFI på D-nivå eller motsvarande samt ha kunskaper i engelska motsvarande engelska A från gymnasieskolan. Dessutom ska de ha uppehållstillstånd och vara folkbokförda i landet. Till de studenter som uppfyller dessa villkor ges inträdesprov i svenska och engelska (inträdesprovet i svenska är delvis baserat på Test i svenska för universitets- och högskolestudier, TISUS, och testet i engelska är nationella provet för gymnasieskolans engelska A). Urvalet sker sedan med ledning av resultatet på dessa prov. Antagning sker två gånger om året med 20 studenter i varje antagning.

Resultat

En uppföljning av genomströmningen av studenter visar att av de 150 studenter som antagits till invandrarakademien mellan åren 2002 och 2005 har 28 (19 procent) fått arbete, 63 (42 procent) läser kompletterande kurser på olika institutioner på Högskolan i Borås eller andra lärosäten och 13 studenter (8 procent) har omregistrerat sig vid invandrarakademien för kompletterande studier i svenska. Två personer gjorde praktik under höstterminen 2005–vårterminen 2006. Av de resterande antagna studenterna var det sex som aldrig påbörjade utbildningen på grund av arbete och sju som hoppade av under utbildningen.

Sju var barnlediga och tre hade flyttat tillbaka till sitt ursprungsland när uppföljningen gjordes. 21 tidigare studenter (14 procent) saknas det uppgift om då de inte var nåbara när uppföljningen gjordes.

Framtidsutsikter

Invandrarakademien står efter sin omorganisation inför en rad förändringar som tar sikte på att förbättra verksamhetens innehåll och kvalitet. Dessa skisseras i ett niopunktsprogram. Vi tar framför allt fasta på de övergripande frågorna av samverkans- och samarbetskaraktär när vi i nästa avsnitt kommenterar utvecklingsmålen.

Granskningsgruppens diskussion

Invandrarakademien har verkat som enskilt projekt med anknytning till Högskolan i Borås sedan 2000. Från och med 2006 är verksamheten organisatoriskt integrerad i högskolan. Invandrarakademien är väl förankrad i såväl högskolan som det omgivande samhället. Nätverk som gynnar rekryteringen till utbildningen finns etablerade med en rad lokala och regionala aktörer såsom Borås kommun, arbetsförmedlingen och Västra Götalandsregionen.

De mål som finns uppställda för invandrarakademien är relevanta och utformade så att de både är begripliga och utvärderingsbara. Utvärderingsgruppen delar högskoleledningens och styrgruppens uppfattning att den genomförda organisationsförändringen från projekt till reguljär verksamhet är en förutsättning för att verksamheten ska kunna utvecklas vidare och nå de målsättningar och de effekter man önskar nå. Genom integreringen i högskolan har en organisation skapats med för verksamheten rationella kopplingar till enheter inom högskolan och myndigheter eller organisationer i samhället utanför.

Verksamheten vid invandrarakademien drivs av engagerad personal som är kvalificerad för sina uppgifter. Förutom den direkta ämnes- och fackkompetensen har flera av medarbetarna därtill egna erfarenheter av invandring och flyktingstatus. Ett starkt och entydigt stöd från den grupp studenter som mötte granskningsgruppen bekräftar bilden av en viktig och uppskattad verksamhet.

Av de kurser som utvecklats inom invandrarakademien är språkundervisningen värd ett positivt omnämnande. Språkkurserna har inriktning på att kunna förstå och använda såväl talad som skriven svenska och engelska på akademisk nivå. Ambitionen tycks vara hög liksom krav och arbetstakt. De kursutvärderingar granskningsgruppen fått ta del av och vårt möte med en grupp studenter visar att samtliga kurser och de olika stöd som invandrarakademien och Högskolan i Borås utvecklat uppskattas av de studenter som deltar i verksamheten.

De löpande kursutvärderingarna har lett till smärre justeringar av kursupplägg m.m. vilket visar att studenternas synpunkter tillvaratas. Formella stu-

dentrepresentanter, som kan vara med och påverka när beslut som rör utbildningen fattas, finns dock inte inom invandrarakademien. Studenterna behöver inte vara, och är heller inte, medlemmar i studentkåren. Granskningsgruppen vill här poängtera att det skulle vara önskvärt med en formell studentrepresentation, exempelvis i invandrarakademins styrgrupp.

Den form som invandrarakademien vid Högskolan i Borås har fått är närmast att likna vid ett akademiskt introduktionsår. Den bygger på förberedelser i vissa basämnen, främst i språk och på individuell studievägledning. Dessutom förekommer inslag av datorkunskap och informationsteknik, kulturmöten och ledarskap. Invandrarakademien ger därmed inte kompletterande akademisk utbildning utan fungerar som en "sluss" till de ämnes- och programinstitutioner som ger sådan. I första hand slussas studenterna vidare till institutioner vid den egna högskolan, då fullbordade studier vid invandrarakademien inte ger behörighet till landets övriga lärosäten. Samarbete med Malmö högskola är dock under utveckling.

Invandrarakademien har haft svårt att nå upp till flera av de ursprungliga målsättningarna. Det gäller framför allt utfästelsen att arbeta fram praktikplatser och mentorer inom arbetslivet. Målet har varit prioriterat men försöken att finna företag och samhällsinstitutioner som kan ställa upp med platser har inte varit särskilt framgångsrika.

Utvecklingen av en tydligare organisation för anskaffning av praktikplatser finns med på invandrarakademins lista över angelägna satsningar. Även granskningsgruppen anser att målsättningen att skapa möjligheter för praktik måste ges högsta prioritet i det framtida utvecklingsarbetet.

Bakom detta problem kunde granskningsgruppen ana att det utvecklats ett speciellt relationsmönster mellan invandrarakademien och dess omgivande aktörer. Medan de ursprungliga intressenterna bakom satsningen kunnat vara med och ställa krav på utformningen av invandrarakademien, uppfattade vi att krav inte ställdes i lika hög utsträckning i den andra riktningen. Om detta stämmer tas inte alla möjligheter till praktikanskaffning m.m. tillvara. Flera av de organisationer som finns representerade i invandrarakademins styrgrupp (arbetsgivarorgan, offentliga myndigheter, kommunala förvaltningar) har ett primärt ansvar för introduktionen av invandrare. I det här sammanhanget skulle de kunna bidra med mentorer och kvalificerade praktikarbeten med stor spännvidd yrkesmässigt sett.

När det gäller ett par av punkterna i invandrarakademins åtgärdsprogram vill granskningsgruppen mana till försiktighet. Det gäller framför allt de som går ut på att höja kraven för behörighet och skapa mer strikta antagningsrutiner. Ju strängare kriterier för antagning som finns, desto smalare grupp av presumtiva studenter vänder man sig till. Granskningsgruppen anser snarare att metoder för validering och urvalsprocess bör utvecklas och insatserna differentieras för att på så vis anpassa utbildningen till de individuella behoven.

Just frågorna om tillgodoräkning och validering av reell kompetens är inslag i invandrarakademien som granskningsgruppen saknar. Till skillnad från

frågan om praktik och andra arbetsplatsförlagda aktiviteter, förfogar högskolan här dessutom själv över utvecklingsinstrumenten. För granskningsgruppen är det svårt att förstå att ett instrument, som alltsedan invandrarakademiprojektets start stått högt på prioriteringslistan, inte funnit sina former. Att validering av de utländska akademikernas reella kompetens inte har åstadkommit är dock inte överraskande, sådana metoder är generellt sett underutvecklade. Metoder och rutiner för tillgodoräknande inför kompletterande utbildning är dock ett specifikt ansvarsområde för högskolan. Eftersom det dessutom finns en central stödfunktion att luta sig mot (Högskoleverket) är det här all kraft bör samlas för att skapa en lokalt fungerande tillgodoräknandeordning – ett snabbt och effektivt instrument för att ”slussa” studenter antingen direkt till arbete eller till kompletterande studier.

Ett mindre problem bör uppmärksammas i detta sammanhang: En bättre samordning mellan invandrarakademins insatser och ämnes- och programinstitutioners scheman bör kunna leda till att ämneskurser kan läsas parallellt med språkkurser på invandrarakademien. Erfarenheter av sådan parallell läsning finns på annat håll och pekar på att språkfärdigheterna utvecklas positivt av det.

Ett problem som upplevs som stort vid invandrarakademien är den begränsade giltighet som dess utbildning har. Utvärderingsgruppen är av samma uppfattning. Nationell giltighet är eftersträvansvärt. För att åstadkomma detta är det viktigt att akademins kurser får en bedömning enligt samma kriterier som ämnesinstitutionernas utbildningar, gärna i samarbete med dessa. Om språkkunskaperna inte når upp till akademisk nivå kan liknande allianser etableras med den kommunala vuxenundervisningen, där studenterna kan prövas för att få för högskolestudier behörighetsgrundande betyg.

Som det ser ut i dag måste studenter som är intresserade av att komplettera sina studier vid andra lärosäten skriva TISUS-testet. Eftersom det är dyrt att skriva testet (kostar drygt en tredjedel av studenternas månadsinkomst) och det dessutom inte är möjligt att skriva det i Borås, avstår de flesta av studenterna vid invandrarakademien, som vanligtvis lever på aktivitetsstöd, från denna möjlighet. Det borde vara enkelt att åstadkomma en lösning där studenterna kan göra TISUS-testet på hemorten.

Sammanfattande bedömning

En sammanfattande värdering av invandrarakademins verksamhet måste göras i vetskap om att akademien nyligen ”ömsat skinn”, att den har fått en stramare organisation och delvis nya medarbetare.

Det som invandrarakademien gör, tycks den göra bra. Det gäller språkundervisningen och de kurser som utvecklats under det senaste året, det gäller studievägledningen och kanaliseringen av studenter till olika institutioner för kompletterande utbildning. Akademien redovisar även flera goda exempel på

studenters framgångsrika etablering på arbetsmarknaden. På dessa områden bedöms därför verksamhetens nivå som tillfredsställande.

Däremot kan verksamhetens omfattning inte ses som tillräcklig varken för de lokala eller nationella syften som anges. Det finns en alltför defensiv hållning avseende det faktum att invandrarakademien närmast kan uppfattas som ett akademiskt förberedelseår när det vänder sig till personer med relativt omfattande akademisk erfarenhet från sina respektive hemländer.

Det som invandrarakademien inte gör, och som man kunde ha förväntat sig att den gjorde, ligger i den framtid som skisseras i självvärderingen. Det är framför allt två instrument som, enligt vår mening, bör vidareutvecklas: dels tillgodoräknande av tidigare utländska studier och erfarenheter (validering), dels arbetsplatsförlagda studier eller praktik.

Aspirantutbildningen vid Malmö högskola

Kompletterande utbildning för invandrade akademiker i form av aspirantutbildning har bedrivits vid Malmö högskola sedan 2002. Vid olika tidpunkter har uppdragsutbildning riktad mot målgruppen invandrade akademiker genomförts även tidigare.

Aspirantutbildningens syfte och bakgrund

Aspirantutbildningen startade som ett särskilt uppdrag för Malmö högskola och hade därmed särskild finansiering från regeringen för perioden 1/7 2002–30/6 2004. Därefter, inför årsskiftet 2004/2005, beslutade högskolestyrelsen att inordna aspirantutbildningen i högskolans ordinarie verksamhet och att omfördela medel till utbildningen. Samtidigt drogs antalet platser ned, vilket ledde till att Länsarbetsnämnden gick in och köpte ett antal platser som uppdragsutbildning. I vårbudgeten 2005 tillskötts nya särskilda medel. Detta medförde att antalet platser återigen kunde öka höstterminen 2005.

I syftesbeskrivningen är två mål särskilt framträdande. Det ena och övergripande är att genom olika åtgärder ge invandrade akademiker möjligheter att etablera sig på den svenska arbetsmarknaden. Det andra är att genom kompletterande utbildning uppdatera och vid behov uppgradera den tidigare utbildningen. Ett tredje syfte framgår av de olika material som beskriver aspirantutbildningen: att utveckla språkfärdigheterna framför allt i svenska och engelska för att framgångsrikt kunna studera vid svenska universitet och högskolor.

Organisation

Aspirantutbildningen vid Malmö högskola är inordnad i utbildningsområdet för internationell migration och etniska relationer (IMER). Utbildningsområdet är en närmast institutionsliknande konstruktion som samlar utbildningar och forskning inom dess centrala kunskapsområden – migration och etnicitet.

Sedan årsskiftet 2004/2005 finns vid området en särskild enhet för högskolans satsningar på breddad rekrytering och mångfald. Här återfinns aspirantutbildningen tillsammans med utbildningar som introduktionsutbildning för invandrare, collegeutbildning, förberedande uppdragsutbildning för invandrade akademiker m.m. Flertalet högskolegemensamma utbildningar som syftar till att bredda rekryteringen till och mångfalden i högskolan har med andra ord placerats inom IMER. Även högskolans språkverkstad har sin organisatoriska hemvist här.

IMER:s beslutsorgan är områdesstyrelsen. Bland områdesstyrelsens ordinarie ledamöter finns företrädare för det omgivande samhället, representanter för

personalen, för studenterna och för högskolans fackliga organisationer. Verksamheten leds av en områdesprefekt, som till sin hjälp har två enhetschefer och en administrativ chef. Dessa utgör utbildningsområdets ledningsgrupp, till vars möten representanter för personal och studenter har tillträde. Aspirantutbildningens karaktär har lett till att man utöver dessa styrorgan utsett en styrgrupp för verksamheten. Den har närmast karaktären av en råds- och samordningsgrupp där representanter för högskolans förvaltningsorgan, den studieadministrativa avdelningen och högskolans sex övriga områden ingår.

Studenterna vid aspirantutbildningen är medlemmar av studentkåren. De har rätt att delta i samtliga organ. Det är emellertid sällsynt att aspirantstudenterna engagerar sig i kårverksamheten. Försök att etablera kurs- eller ämnesråd har inte vara framgångsrika.

Verksamhet – inriktning och omfattning

I självvärderingen poängteras att invandrade akademiker inte är någon enhetlig grupp och att de därför inte bör erbjudas generella lösningar. Vid aspirantutbildningen vid Malmö högskola arbetar man inte heller med tydliga yrkesgrupper (som t.ex. sjuksköterskor) utan med en bred målgrupp bland invandrade akademiker, där individernas kompetensprofil skiljer sig avsevärt från varandra. Två olika inriktningar erbjuds aspirantstudenterna:

Den allmänna inriktningen vars 40 poäng fördelas på 5 gemensamma poäng, varav 2 poäng är en kurs i karriärplanering och 3 poäng utgör en introduktion i syfte att skapa en individuell studieplan för resterande poäng. 25–30 poäng fördelas mellan praktik och teoretiska kurser ur högskolans hela utbud. Ett projektarbete på 5 eller 10 poäng förenar teori och praktik och görs (oftast) i anslutning till praktiken. Organisatoriskt fungerar denna utbildning som ett program.

Förvaltningsinriktningen (40 poäng) som, förutom 2 poäng introduktion och 2 poäng karriärplanering, omfattar 5 poäng som behandlar den offentliga sektorns förutsättningar och språk, 10 poäng förvaltningsrätt, 16 poäng arbetsplatsförlagd utbildning eller praktik och 5 poäng projektarbete. Denna inriktning är med andra ord inte lika individualiserad som den första.

En tredje inriktning mot lärarskap och pedagogiskt arbete planeras i samarbete med lärarutbildningen vid Malmö högskola och Högskoleverket. Den riktar sig till personer som har förutsättningar att efter komplettering kunna examineras som lärare eller få behörighetsbevis för lärare.

Verksamheten har sedan starten 2002 omfattat drygt hundratalet studenter. Fördelningen mellan sökande, antagna och registrerade (faktiskt studerande individer) framgår av följande tabell.

Tabell 2: Sökande, antagna och registrerade inom aspirantutbildningen vid Malmö högskola 2002–2006

År/termin	Antal sökande	Antal antagna	Antal registrerade
2002 2	22	16	14
2003 1	13	12	10
2003 2	17	17	16
2003 3	-	12	8
2004 1	30	19	16
2004 2	25	16	14
2005 1	43	18	12
2005 2	59	28	19
2006 1	44	16	8
Summa	253	154	117

Utbildningen har haft nio starter sedan november 2002. Sammanlagt har 253 personer sökt utbildningen. Av dessa har 154 antagits. Av de antagna till utbildningen är 70 procent kvinnor. Genomsnittsåldern är ca 40 år med en spridning mellan 25 och 64. Merparten av studenterna har samhällsvetenskaplig eller humanistisk utbildning.

Antagning

De som antagits har uppfyllt kraven på behörighet, det vill säga har en avslutad minst treårig akademisk examen från ett annat land, Svenska 2B/Svenska B/TISUS-testet eller motsvarande kunskaper samt gymnasiets engelska A eller motsvarande. När det gäller behörighetskravet i svenska kan de sökandes kunskaper i svenska testas (validering av reell kompetens). Vid behov kan undantag från förkunskapskravet i engelska ges, förutsatt att den sökande anses kunna tillgodogöra sig utbildningen utan dessa kunskaper.

Specifika drag i aspirantutbildningen i Malmö

Aspirantutbildningen är till stora delar individuellt upplagd. Planeringen grundar sig på studentens kompetensprofil och professionella ambitioner.

I karriärplaneringen synliggörs studentens resurser och kompetensprofil. I en strukturerad branschanalys får studenten ta reda på hur kompetenskraven ser ut i det arbetsmarknadssegment han eller hon är intresserad av. I ett sista ”matchningssteg” analyseras hur den egna kompetensen och erfarenheten förhåller sig till arbetsmarknadens krav. Den kompletterande utbildning som arbetas fram syftar till att överbrygga skillnaderna mellan den individuella kompetensen och arbetsmarknadens krav.

Utbildningen har tydligt fokus på arbetsmarknaden och lägger stor vikt vid att individanpassa utbildningens innehåll för att ta tillvara den kompetens individerna bär med sig. Coachning och matchning är centrala begrepp i aspirantutbildningen, och studie- och karriärvägledning och utbildningskoordi-

nation är de funktioner som håller utbildningen samman. Medan studie- och karriärvägledaren har sin roll i relationen till arbetslivet, har utbildningskoordinatoren det övergripande ansvaret för att väva samman alla teoretiska och praktiska moment till en helhet för den studerande. Detta sker bland annat genom att samordna och schemalägga studenternas kurser så att det inte uppstår schemakollisioner.

Utbildningens karaktär framgår av följande beskrivning av processens olika steg: I samband med ansökan görs en första bedömning av den sökandes bakgrund och behov av kompletterande eller breddande studier samt möjligheter på arbetsmarknaden. Individuella kontakter och vägledande samtal ges stort utrymme, eftersom man på ett tidigt stadium vill förebygga och lösa eventuella problem. Studievägledningen är som mest intensiv i samband med upprättandet av de individuella studieplanerna, då programledare och lärare inom andra utbildningsområden utgör en viktig resurs.

Studie- och karriärvägledning och praktiskarbete under realistiska förhållanden är bärande inslag i aspirantutbildningen. Under utbildningstiden går dessa insatser hand i hand med orientering om arbetsmarknaden och kontakter med olika arbetsplatser. Under praktiktiden ska studenten självständigt ansvara för kvalificerade arbetsuppgifter.

Ett projektarbete ska sammanföra utbildningens teoretiska och praktiska erfarenheter i ett självständigt akademiskt arbete omfattande 5 eller 10 poäng. Utöver traditionell handledning ges studenterna möjlighet till språkhandledning. En språkverkstad där studenter kan få hjälp med att utveckla sitt skrivande finns som allmänt språkstöd.

Studenterna på aspirantutbildningen har samma rätt till olika stöd- och servicefunktioner (informationsteknik, bibliotek, datorplatser, grupputrymmen etc.) som övriga studenter vid Malmö högskola. Aspirantstudenterna tenderar att ha mindre datorvana och sämre förkunskaper, i synnerhet i språk, än övriga studenter. De rekommenderas därför att delta i de utbildningar som studentdatorutbildningen erbjuder alla studenter vid Malmö högskola.

Om den utländska utbildningen behöver kompletteras för att bli giltig i Sverige kompletterar studenterna med kurser inom det ordinarie utbudet vid högskolan (se vidare kommentar längre fram).

Resultat

Av dem som antagits till aspirantutbildningen vid Malmö högskola sedan 2002 var det 37 som över huvud taget inte började. Av de 117 som registrerade sig avbröt 11 tämligen omedelbart sin utbildning. Det huvudsakliga skälet var svårigheter med studiefinansieringen. Av de 106 återstående befinner sig 17 fortfarande i studier. 15 har fullföljt utbildningen. 85 har gjort studieuppehåll eller studieavbrott. För 45 av dessa är anledningen att de fått arbete. En har startat en egen verksamhet. Tio har gått över till ett annat program vid högskolan.

Av de 15 studenter som fullföljt utbildningen har fyra fått arbete och fyra fortsatt studera. Av övriga sju har två avslutat utbildningen så sent som i april 2006. En söker forskarutbildning. Om fyra före detta studenter saknas det information. Totalt sett har 50 studenter således etablerat sig på den svenska arbetsmarknaden efter studier på aspirantutbildningen. Många studenter har insett behovet att komplettera sin kompetens ytterligare, ofta till en ny examen. Tack vare erfarenheterna från aspirantutbildningen är de mer motiverade nu än tidigare för kompletterande utbildning.

Ledningsgruppen vid IMER menar, liksom personalen vid aspirantutbildningsenheten, att utbildningen uppfyller kursplanens mål. För att säkerställa kvaliteten har man låtit aspiranterna läsa de teoretiska ämneskurserna vid ordinarie kurstillfällen. Till grund för beslutet för man fram följande argument:

”Att ta fram särskilda ämneskurser för denna grupp skulle kunna innebära en risk att kraven sänks för att fler ska godkännas. Vi menar dessutom att det faktum att de invandrade akademikerna läser tillsammans med övriga studenter och kan bidra med såväl arbetslivserfarenhet som andra perspektiv innebär en kvalitetshöjning även för de teoretiska studierna.”

Det problem man upplever är inte målsättningen att matcha studenterna mot etablering på arbetsmarknaden utan snarare en del av de akademiska målsättningarna, exemplifierat av svårigheterna med det självständiga projektarbetet. Vi återkommer till detta i granskningsgruppens diskussion.

Arbetet med aspirantutbildningen tycks ha inneburit en utveckling för högskolan i stort. Genom utbildningen för invandrade akademiker har högskolans kompetens att möta denna målgrupp ökat väsentligt samtidigt som konkret metodutveckling som till exempel karriärplanering kommit att tillämpas även för andra studentgrupper och nu är en viktig ingrediens i områdets Bolognaarbete.

Framtidsutsikter

Utvecklingen av aspirantutbildningen har upplevts som positiv för högskolan som helhet. Stegvis har förändringar gjorts mot att stärka den modell man tidigt skisserade. Under senare år har förändringarna varit små, och främst rört smärre justeringar av poängfördelningen mellan olika kurser och inslag.

En viss förändring av fokus har ägt rum:

”Tidigare fokuserades arbetet med studenterna på vad de saknade i förhållande till motsvarande svenska utbildning. Nu är arbetet mera inriktat på vad studenterna har och hur de kan använda det de har på arbetsmarknaden.”

En viktig förändring av stor betydelse för framtiden är att utbildningen nu ingår i Malmö högskolas ordinarie verksamhet, där en enhet inom IMER utgör dess fasta bas. Detta ger stadga i organisationen och har minskat tidigare osäkerhet och stress bland personalen då medarbetarna har kunnat få fast anställning i stället för projektanställning.

Utvärdering

Under den tid som aspirantutbildningen bedrivits har en person följt verksamheten för att fortlöpande kunna samla och analysera den kunskap som genereras i processen. I en rapport redovisas de iakttagelser som hittills gjorts. Författaren har också fortlöpande delgivit resten av lärargruppen den kunskap han samlat om internationella och nationella erfarenheter av kompletterande utbildning för invandrade akademiker.

Granskningsgruppens diskussion

Aspirantutbildningen vid IMER är tydligt förankrad i Malmö högskola, där den har en egen stark profil. Utbildningen är väl organiserad och de olika insatserna inriktade på att ge invandrande akademiker bättre möjligheter att hävda sig på den svenska arbetsmarknaden. Kompetens och entusiasm kännetecknar medarbetarna vid IMER.

Relationerna till det omgivande samhället tycks vara goda. Praktikplatser inom offentlig och privat sektor förekommer i ungefär lika stor omfattning. Aspirantutbildningen har även entydigt och starkt stöd bland de studenter vi hade möjlighet att samtala med.

Behöver aspirantstudenterna komplettera sin utbildning sker detta inom ordinarie kursutbud vid högskolan. Granskningsgruppen delar högskolans uppfattning att detta är den enda rimliga vägen för att garantera såväl kvalitet som rättsäkerhet i utbildningen. Samarbetet med de institutioner (eller motsvarande) som bedriver sådana kurser tycks vara gott och samordningen garanteras av ett särskilt samrådsorgan.

Utbildningen är starkt individualiserad. Redan under antagningen möter personalen studenterna som enskilda individer för att bedöma deras färdigheter i svenska och deras allmänna kompetens. Genom den fortlöpande coachningen blir studenterna synliga och medvetna om sin kompetens och sina eventuella behov av komplettering. Detta ger en god grund för ett stegvis närmande till de mål som också utformas för varje enskild individ.

Det är framför allt två företeelser som gjort intryck på granskningsgruppen. Det första är den studie- och karriärvägledning som ges vid IMER. Det andra är den konsekvens med vilken praktikplatser (såväl innehåll som utformning) diskuteras fram och beslutas tillsammans med studenter och arbetsgivarföreträdare. I kombination samverkar dessa till att ge studenterna möjligheter att se och realistiskt värdera såväl sin egen kompetens som arbetsmarknadens krav.

I självvärderingen och under platsbesöket påtalades konflikten mellan individens mål – inträde på den svenska arbetsmarknaden – och kursplanens mer akademiska mål. När det gäller att rusta studenterna för arbetsmarknaden är aspirantutbildningen framgångsrik som modell. Företrädare för aspirantutbildningen menar emellertid att tendenserna till avbrott understryker motsatsförhållandet mellan utbildningens båda ambitioner: att underlätta inträdet på arbetsmarknaden och att studenterna ska fullfölja sin utbildning. De upplever

ett partiellt misslyckande i det faktum att studenter väljer att gå ut i arbete, när ett sådant erbjuds, framför att slutföra utbildningen. Framför allt är det projektarbetet som blivit lidande av detta.

Även om granskningsgruppen kan förstå ambitionen att föra studenterna fram till ett skisserat slutmål även akademiskt, menar vi att det faktum att studenterna ofta erbjuds arbete på de arbetsplatser där de fullgjort sin praktik, bör betraktas som en framgång. Utifrån de målsättningar som ställdes upp av de centrala statsorganen var etablering på arbetsmarknaden det främsta målet. Den diskrepans som omtalas kan möjligen vara orsakad av att aspirantutbildningen som instrument för etablering på arbetsmarknaden är för trubbigt. Om regelverket föreskriver att utbildningen ska vara 40 poäng, medan arbetsmarknaden, eller för den skull också akademien, kommer fram till att aspirantstudenten är anställningsbar redan efter 15 poäng, är det rimligtvis regelverket som bör förändras.

För aspirantstudenten är anställning här och nu rimligtvis den mest betydelsefulla frågan. Om man ser frågan i ett större perspektiv är anställningsbarheten bara en del av om utbildningen på lång sikt är brukbar eller inte för studenten. En utbildning som avslutas med ett specialarbete är samtidigt troligtvis en bättre inkörsport till vidare studier, om eller när den just nu aktuella anställningen upphör. Här finns en utmaning för IMER. Hur kan man finna former för att studenterna parallellt med sin anställning slutför sin utbildning? Kan projekt eller specialarbete arrangeras som ett utvecklingsarbete på arbetsplatsen, utan att vare sig de akademiska eller de verksamhetsmässiga kraven åsidosätts?

Placeringen av aspirantutbildningen inom IMER möjliggör en forskningsanknytning av verksamheten. Denna möjlighet har redan kommit till uttryck i en utvärdering av verksamheten. Andra forskningsinsatser inom IMER kan i framtiden komma aspirantutbildningen till godo.

De studenter vi träffat gav aspirantutbildningen i Malmö högt betyg. De engagerar sig dock inte i de beslutsprocesser som styr utbildningen. Även om aspirantstudenterna är med i studentkåren är de inte med och bestämmer. Det är sällsynt att de deltar i kårverksamhet och utbildningsbevakning. Ansvar för att det förhåller sig så kan naturligtvis inte läggas på utbildningsanordnaren, men granskningsgruppen ser här att en viktig möjlighet till integration i högskolan och i sin förlängning i det svenska samhället inte utnyttjas.

Malmö högskola menar i sin sammanfattande analys att ekonomin är en hämsko för utbildningar av detta slag. Individualisering och karriärvägledning är effektiva men kostsamma inslag som inte kan tillgodoses inom de vanliga resursramarna. Å andra sidan bedömer de att varje utlandsutbildad akademiker som når arbetsmarknaden en avsevärd samhällelig vinst – vilket borde vara ett incitament att även i framtiden satsa på denna verksamhet.

Granskningsgruppens sammanfattande bedömning

Aspirantutbildningen vid Malmö högskola har sin styrka i en väl genomtänkt struktur och engagerade medarbetare. Granskningsgruppen har redan pekat på några av de avgörande fördelarna: individualiseringen, den intensiva vägledningen och den väl förberedda praktiken. Som modell för integration av invandrade akademiker betraktar vi den som effektiv.

Det är intressant att se, och ett gott betyg på det arbete som utförts inom aspirantutbildningen, att vissa av insatserna börjat efterfrågas på andra utbildningar vid Malmö högskola. Det är rimligt att tänka sig att sådana behov kommer att öka i takt med att akademikernas arbetsmarknad blir snävare. Med tanke på de resurser som sätts in i utbildning av den akademiska arbetskraften är det troligen en god investering att vidareutveckla modeller för karriärvägledning, praktik i arbetslivet och validering av de sökandes reella kompetens. Det goda samarbete som Malmö högskola upparbetat med en rad institutioner inom det regionala arbetslivet skulle kunna utgöra en bas för en sådan utveckling, en potential som också påpekas i självvärderingen:

”Aspirantutbildningens fokus på arbete och kravprofiler gör att bedömningar av den reella kompetensen, i förhållande inte bara till högskolan utan även till arbetslivet, är ständigt aktuell. Själva praktiken kan i realiteten betecknas som en informell yrkesbedömning. En långtgående diskussion och viss metodutveckling har påbörjats för att få till stånd en mer formaliserad validering av yrkeskompetens i samverkan med arbetslivet i regionen.”

Detta utvecklingsarbete ligger för närvarande nere bl.a. av brist på vad man upplever som en brist på intresse och stöd (resurser) från centrala myndigheter.

Aspirantutbildningen vid Linköpings universitet

Kompletterande utbildning av flera olika slag för invandrade akademiker har bedrivits vid Linköpings universitet åtminstone sedan början av nittioalet. Från och med 2002 har en stor del anordnats inom ramen för den särskilda resurs som då ställdes till förfogande.

Organisation

Inom aspirantutbildningens ram etablerades först tre inriktningar, en mot läraryrket, en mot sjuksköterskeyrket och en allmän inriktning. Efter det att organisationen förändrades 2005 startade följande fyra nya inriktningar av aspirantutbildningen vid Linköpings universitet:

- läkare med utländsk examen (14 platser)
- lärare med utländsk lärarexamen (13 platser)
- lärare för personer med utländsk examen – yrkesväxling till lärare (5 platser)
- övriga akademiker med utländsk examen (18 platser).

Utbildningarna är, i nämnd ordning, placerade vid tre olika institutioner: institutionen för molekylär och klinisk medicin (IMK), institutionen för utbildningsvetenskap (lärarprogrammet) (IUV) och institutionen för språk och kultur (ISK).

Vid varje institution finns en anställd med studierektorsfunktion som har ansvar för aspirantutbildningen. Institutionerna är underställda respektive utbildningsnämnd, i vilka kursplanerna fastställs. Samarbetet mellan institutionerna är informellt.

Gemensamt för alla inriktningar

De olika inriktningarna har, om än i något olika omfattning, utformats i enlighet med den undervisningsideologi som utvecklats vid Linköpings universitet: problembaserad undervisning, sammanhållna basgrupper och IT-stöd.

Språkbehärskning i svenska och engelska ges en framträdande plats, liksom förmågan att kommunicera och färdigheter i att söka information för egen kunskapsutveckling. Aktiv och intensiv studievägledning ingår som en viktig del i aspirantutbildningen.

De utbildningsledare eller programstudierektorer som är ansvariga för de olika inriktningarna undervisar ofta själv och är kontaktpersoner gentemot de institutioner där studenterna läser, och mot deras praktikplatser. Program-

studierektorerna har också ett stort ansvar när det gäller praktikplatsansaffningen.

Aspiranterna har samma villkor som andra studenter vid Linköpings universitet. De är medlemmar i studentkåren, de har samma tillgång som andra till bibliotek och dataresurser. De erbjuds därtill flera typer av särskilda hjälpmedel och insatser. Bland annat ges en särskild introduktionskurs i användningen av universitetets biblioteksresurser, språkstöd och introduktion i datorarbete.

Aspirantutbildningen ställer i jämförelse med annan akademisk utbildning andra krav på medverkande lärare och studenter. Men den ger också nya insikter i utbyte – för studenterna och lärarna:

”Vår bedömning har varit och är att i en utbildning av den här typen spelar mötet och samtalet en ännu större roll för kunskapsutvecklingen än vad det gör i akademisk utbildning generellt.”

Självvärderingen för läroinriktningen uttrycker den tanke som återkom vid flertalet intervjuer under platsbesöket:

”Aspiranterna är till skillnad från de etniskt svenska studenterna inte hemmablinda i den svenska skolan. Likt antropologer kan de se saker i den svenska skolkulturen som (vi) andra inte lika lätt kan se. Deras normer och värderingar utsätts också för en större kritik än vad kanske de etniska svenska studenterna gör.”

Den genomgående värdering som görs av såväl de lärare som arbetar i aspirantutbildningen är den att de målsättningar man har för utbildningen uppfylls. Utbildningen ger studenterna bättre självförtroende, ”upprättelse”, de får bättre språkkunskaper, utökade kontaktnät både inom universitetet och med arbetsplatser och arbetsgivare.

Aspirantutbildningens syfte och uppgift

Inriktningen mot övrigt akademiskt arbete fokuserar färdighetsträning i svenska och kunskaper om svensk arbetsmarknad, medan de båda andra direkt tar sikte på deltagarnas individuella förutsättningar och målyrkenas specifika krav. Avsikten är att skapa en grund för anställning eller lämplig ämneskomplettering utifrån den studerandes tidigare utbildning.

Samtliga inriktningar var tydliga med att de hade som främsta målsättning att förbereda studenterna för etablering på den svenska arbetsmarknaden.

Verksamhet – inriktning och omfattning

Läroinriktningen riktar sig till läkare som kommit till Sverige från ett land utanför EU eller EES-området och som inte på annat sätt fått svensk legitimation.

Halva utbildningen, 20 veckor, utgörs av praktik. Dessa perioder läggs i fyraveckorsblock, avbrutna av teoriperioder om en eller flera veckor. Initialt

får varje aspirantstudent en längre klinisk placering för att kunna komma in i klinikens arbete. Följande placeringar sker vid olika kliniker för att åskådliggöra olika delar av sjukvården.

Under teoriveckorna hålls föreläsningar med framförallt medicinskt innehåll. Vidare ingår ett antal seminarier där aspiranterna får hålla egna föredrag. Dessutom ges under utbildningen ett tiotal temadagar kring en rad skilda ämnen, såsom: gruppdynamik, svensk arbetsplatsers sätt att fungera, kommunikations- och kulturfrågor, brandövning m.m. I teoridelen ingår även åtta halvdagar med videoassisterade patientintervjuer under handledning.

Linköpings universitet har därtill av Socialstyrelsen bemyndigats att, som en integrerad del av kompletterande utbildning för läkare med utländsk examen, genomföra en ”samhälls- och författningskurs”, vilken krävs för att få legitimation som läkare i Sverige.

Verksamheten har sedan starten 2002 omfattat fyrtio studenter. Fördelningen mellan antagna och antal examinerade framgår av följande tabell.

Tabell 3: Antal deltagare respektive examinerade med inriktning mot läkare

År/termin	Antal deltagare	Antal examinerade
2002	12	12
2003/2004	14	14
2005/2006	14	Kursen pågår

I den aspirantutbildning med denna inriktning som startade 2005 deltar 14 läkare med utländsk läkarutbildning. Utbildningen pågår och beräknas vara avslutad under det andra halvåret 2006. I nuvarande kurs deltar nio kvinnor och fem män. Deltagarnas ålder varierar mellan 21 och 51 år, flertalet är mellan 30 och 40 år.

Även lärarinriktningen har en bakgrund i tidigare uppdragsutbildning. Då utvecklades en modell med fyra 10-poängskurser som kom att användas när aspirantutbildningen startade. För den grupp som antogs hösten 2005 är kursutbudet något förändrat. Aspiranterna inleder med att läsa två 10-poängskurser: ”skolans ideal, traditioner, demokrati och värdegrundsfrågor” samt ”läraren som ledare för att främja lärande och kunskap”. Därefter väljer studenten i samråd med ansvarig lärare kurser för 21–40 poäng som passar aspirantens profil. Efter fullgjorda 40 poäng kan aspiranten sedan välja att söka behörighetsförklaring eller att gå in i lärarprogrammet och läsa fram till en svensk lärarexamen. De studenter som väljer det senare alternativet har platsgaranti i lärarprogrammet. En stor del av tiden ägnas åt arbetsplatsförlagd undervisning – inledningsvis 10 veckor, som senare har förlängts till 15.

Verksamhetens omfattning framgår av tabellen nedan.

Tabell 4: Antal sökande, antagna, som påbörjat studier, respektive examinerade med lärarinriktning 2002–2005

År/termin	Antal sökande	Antal antagna	Antal som påbörjat utbildning	Antal examinerade
2002/2003	28	20	15	13
2003/2004	86	46	39	32
2004/2005	57	39	38	32

För att räknas som examinerad krävs att aspirantstudenten genomfört de fyra kurser som ingick i programmet under åren 2002–2005, med godkänt resultat. Av de studenter som påbörjade studier under åren 2002–2005 var ca 40 procent män och 60 procent kvinnor. Åldern på dem som antagits varierar från 24 till 58 år; de flesta var mellan 30 och 45 år när de påbörjade utbildningen.

Inriktningen mot övriga akademiska yrken startade som aspirantutbildning och syftar till att underlätta för personer med utländsk högskoleutbildning att få arbete i Sverige. Den innehåller en grundkurs om det svenska språket och samhället. Studentens utbildnings- och yrkesbakgrund vägleder den vidare planeringen och utgör grunden för såväl den karriärplanering som ingår i utbildningen som de skriftliga och muntliga presentationer som studenten arbetar fram. De inledande allmänna kurserna följs av kompletterande ämnesstudier och avslutas med en tio veckors arbetsplatsförlagd utbildning eller praktik. Under ämnesstudierna följer studenterna respektive ämnes kursplan. Därtill finns det en stor beredvillighet från universitetet att vid behov anordna specialinriktade kurser.

Verksamhetens omfattning framgår av tabellen nedan.

Tabell 5: Sökande, antagna respektive registrerade med inriktning mot övriga akademiska yrken 2002–2005

År/termin	Antal sökande	Antal antagna	Antal registrerade
ht 2002	23	11	11
vt 2003	- *	5	5
ht 2003	70	31	25
vt 2004	32	15	13
ht 2004	42	20	17
vt 2005	- *	10	10
ht 2005	- *	6	4
antagning till 1 dec 2005	18	14	12
Summa	-	112	97

* Sökstatistik för vårterminen 2003 samt vårterminen och höstterminen 2005 saknas.

Av de 97 som påbörjat aspirantutbildningen med inriktning mot övriga akademiska yrken är 68 kvinnor och 29 män. Vad som kan förklara den stora kvinnodominansen vet man inte. Studenternas yrkesbakgrunder varierar kraftigt inom inriktningen. De flesta studenterna var mellan 35 och 45 år när de påbörjade utbildningen.

Antagning

Antagningen till läkarinriktningen startar med en bedömning av Socialstyrelsen, som anger vilken komplettering läkaren ska genomgå för att få svensk legitimation. Beroende på den sökandes kompetens kan kompletteringen gälla provtjänstgöring (6 månader) eller speciell examination (det s.k. TULE-provet). Utfallet av TULE-provet har tidigare varit nedslående. Andelen godkända vid det första försöket var under nittioalets första hälft 40–50 procent. Åren 1998–2001 hade andelen sjunkit till 32–38 procent, vilket var anledningen till att uppdragsutbildningarna och senare aspirantutbildningen startade. Även om det är möjligt att delta i aspirantutbildningen oberoende av var man bor i Sverige, är rekrytering och antagning huvudsakligen regional.

Rekryteringen till inriktningen mot läraryrket och till den allmänna inriktningen för övriga akademiker har varit god. För dessa två inriktningar är behörigheten minst tre års akademiska studier från ursprungslandet, betyg i svenska B eller motsvarande kunskaper samt betyg i engelska A eller motsvarande.

De flesta som sökt inriktningen mot lärare har varit anmälda som arbetsökande och uppmuntrats av arbetsförmedlingen att söka. Bland de sökande finns det två grupper, dels personer med lärarutbildning från ursprungslandet, dels andra akademiskt utbildade – t.ex. civilingenjörer eller matematiker, som önskar utbilda sig till lärare. Inom läkarinriktningen har den som inte uppfyller de formella behörighetskraven men som anser sig ha motsvarande kunskaper möjlighet att göra ett motsvarandetest i svenska och engelska.

Även merparten av studenterna i den kompletterande utbildningen med inriktning övrigt akademiskt arbete är anmälda som arbetssökande. Här är variationen både ifråga om förkunskaper, ålder och tidigare inriktning på examen större än i de båda övriga inriktningarna.

Tidigare erbjöds även en inriktning mot sjuksköterska. Trots stora ansträngningar har rekryteringen till inriktningen mot sjuksköterska emellertid varit liten. Det främsta skälet till detta är att de sökande saknat den grundläggande behörigheten. Vid antagningen 2002 uppfyllde endast en person den grundläggande behörigheten. Vid antagningen 2003 uppfyllde ingen den grundläggande behörigheten. Således har denna inriktning av den så kallade aspirantutbildningen bara givits vid ett tillfälle (med start 2002).

Specifika drag i aspirantutbildningen i Linköping

När aspirantutbildningen startade samordnades den av den filosofiska fakultetens kansli. Kanslipersonal svarade för meritbedömning, urval, studievägledning och överenskommelser med och tilldelning av resurser till de institutioner som engagerades i verksamheten. År 2005 fattades beslut om att ansvaret för de olika inriktningarna skulle läggas på de institutioner där merparten av arbetet utfördes. Dessa var för inriktningen mot läkare, lärare och övriga akademiska yrken i nämnd ordning: institutionen för molekylär och klinisk

medicin (IMK), institutionen för utbildningsvetenskap (IUV) och institutionen för språk och kultur (ISK).

Inriktningen mot läkare bygger på en modell som utvecklades vid tidigare uppdragsutbildningar. Den följer den uppläggning som blivit ett kännetecken för Hälsouniversitetet i Linköping och för universitetet som helhet med stark betoning på basgruppsarbete och problembaserad undervisning, ofta med IT-stöd (EDIT). Hälften av utbildningen är teori, hälften klinisk praktik under handledning.

Läroinriktningen är genom sin organisatoriska inordning och sina grundvärderingar närmast att betrakta som en del av läroprogrammet. Inriktningen har två ”utgångar”. Dels kan studenterna efter avslutad aspirantutbildning på grundval av sin tidigare läroutbildning komplettera med aspirantutbildningens ansöka om att bli förklarad behörig av Högskoleverket. Dels kan studenterna välja att avsluta sina aspirantstudier med platsgaranti på läroprogrammet. Läroprogrammet är universitetets reguljära läroutbildning.

Liksom i de båda övriga inriktningarna är undervisningen vid inriktningen mot övriga akademiska yrken starkt individualiserad, och inledande språk- och kulturstudier är, liksom ämnesstudierna och praktiken, planerade med tanke på kompetenskraven på den svenska arbetsmarknaden. I utbildningen ingår karriärplanering och arbetsmarknadsanalys, där studenterna har till uppgift att skapa en bild av sin egen kompetens och de krav som finns på arbetsmarknaden för det yrke som eftersträvas. Analysen av diskrepansen däremellan ger sedan utgångspunkten för studentens individuella studieplan och för de kurser eller den utbildning som kommer att erbjudas. Som exempel kan här nämnas de specialinriktade kurser i företagsekonomi och psykologi som genomfördes med studenter med utländsk examen i ekonomi och psykologi.

Även praktikinstrumentet används riktat och flexibelt. Ett exempel på detta är att man har tackat nej till erbjudna praktikplatser då arbetsinnehållet inte varit i linje med syftet med praktiken. Ett annat att det vid behov har varit möjligt att utöka den arbetsplatsförlagda utbildningen till 20 poäng (mot normalvolymen 10 poäng).

Resultat

Resultatet av kompletterande utbildning med läroinriktning är gott. Av dem som deltagit i de båda tidigare uppdragsutbildningarna har sju fått svensk legitimation, nio har blivit godkända på proven och arbetar som AT-läkare i väntan på legitimation. Fyra har blivit delvis godkända på TULE-provet, men behöver komplettera, medan fem ännu inte klarat av proven. Endast ett studieavbrott har registrerats i dessa båda kurser.

De allra flesta som går igenom utbildningen och klarar proven får anställning i vårdorganisationen, vilket nära relationer och långvarigt gott samarbete med landstingsorganisationen har garanterat. Den grupp som startade sin aspirantutbildning 2005 slutar under hösten 2006.

Resultatet vid lärarinriktningen beskrivs som gott. Så stor andel som 90 procent av dem som går genom utbildningen får lärarbehörighet efter provning eller avslutar sin lärarutbildning i den reguljära lärarutbildningen. Av dem som söker behörighetsförklaring hos Högskoleverket får de flesta sin behörighet, ibland efter någon mindre komplettering.

Även resultatet av utbildningen med inriktningen på övriga akademiska yrken är gott. Många studenter erbjuds arbete redan på praktikplatsen, andra finner arbete senare. En del av studenterna fortsätter sina studier i universitetets reguljära utbildningar. En mindre del av varje aspirantomgång fortfar att vara arbetslösa.

I en uppföljning av hur aspirantstudenterna är sysselsatta kan man finna att av dem som gått igenom aspirantutbildningen med inriktning på övriga akademiska yrken har ungefär en tredjedel av studenterna arbete praktiskt taget direkt efter avslutad utbildning, en tredjedel har fortsatt att studera, en sjättedel har förblivit arbetssökande och för en femtedel saknas information. Vid uppföljning en tid efter utbildningens slutförande har andelen i arbete ökat något. Antalet arbetssökande och antalet med okänd sysselsättning är i princip detsamma.

Utvärdering

Aspirantutbildning med inriktning mot läkare har utvecklats ur erfarenheter som vunnits i tidigare uppdragsutbildningar. Uppföljningar av undervisningen visar på goda resultat. En extern utvärdering genomfördes 2002 av Arbetslivsinstitutet. Även inriktningen mot lärare har följts upp och visar på goda resultat.

En extern utvärdering av aspirantutbildningen vid Linköpings universitet, som nu befinner sig i sin slutfas, har under 2005 utförts av IMER vid Malmö högskola.

Framtidsutsikter

Framtidsutsikterna bygger på fortsatt tilldelning av riktade resurser. Det som är kostsamt med aspirantutbildningen är den intensifierade studievägledningen, praktikanskaffningen och språkträningen. Under de senaste åren har man så långt det varit möjligt försökt integrera aspirantstudenter i reguljära kurser. Detta går till viss del, och är då av flera skäl framgångsrikt. Man anser att det inte går att helt integrera aspirantutbildningen utan att annan utbildning blir lidande.

Granskningsgruppens diskussion

Aspirantutbildningen har etablerat sig i den akademiska miljön i Linköping och anslutits till den pedagogik som blivit ett kännetecken för Linköpings universitet.

När det gäller samarbetet med det regionala arbetslivet kan platser till den arbetsplatsförlagda utbildningen praktiken vanligtvis genereras. På grund av de inriktningar som finns vid Linköpings universitet är det mest offentliga arbetsplatser som utgör kontaktytan, men i ökande utsträckning tas kontakter även med den privata sektorns företag och organisationer.

Vid besöket i Linköping aktualiserades frågan om uppdatering av den förordning som styr aspirantutbildningen (1995:889). Olika typer av utbildningar utvecklas nu för att bredda rekryteringen till högskolan (collegeutbildningar, basårutbildningar m.fl.). Det vore rimligt att de förordningar som styr dessa kunde samlas i en förordning med ett mera flexibelt regelverk. Det förefaller t.ex. vara en omväg att utländska läkare först behöver bedömas av Socialstyrelsen och sedan examineras av en central enhet vid Karolinska Institutet för att kunna påbörja allmäntjänstgöring inför slutgiltig legitimation, som utdelas av Socialstyrelsen. Den examinerande uppgiften kunde läggas på de medicinska fakulteter som svarar för examination av blivande svenska läkare.

Även om aspirantutbildningen i Linköping enligt granskningsgruppens mening fungerar mycket väl, finns det aspekter där förbättringar behövs.

Ett viktigt problem hänger samman med tillgodoräknandet av studenternas tidigare utbildning. Både vana vid tillgodoräknande och kunskaper om utländska utbildningar och de metoder som tillämpas för bedömningarna varierar mellan olika institutioner, och ibland inom samma institution över tid.

Det här är ett generellt problem men i och med att Sverige genom ratificerandet av Lissabonkonventionen förbundit sig att verka för transparenta och rättvisa former för tillgodoräknande är det universitetens och högskolornas skyldighet att leva upp till detta. Därför är det viktigt att utveckla metoder och tillvägagångssätt för tillgodoräkning för att aktivt kunna arbeta med de invandrade akademikernas kompetens.

Här, som på flera andra områden, där aspirantutbildningen i Linköping upplever problem, förfogar man själv över instrumentet för problemlösningen. En gemensam ordning för tillgodoräknande är nödvändig att utveckla, om den inte redan finns. En entydig policy för hur och när platsgaranti kan ges likaså. Granskningsgruppen anser att det är en utmärkt åtgärd att garantera plats i lärarprogrammet åt aspirantstudenter på lärarinriktningen. Det är en modell som borde spridas även till andra ämnen och program. Vem som i slutändan avgör – aspirantutbildningens examinatorer, den mottagande institutionen eller en antagningsenhet – är av mindre betydelse. Det är principen om platsgaranti och den möjlighet det ger för aspirantstudenter att slutföra sin utbildning som är det viktiga. Även om denna möjlighet formellt endast förekommer på lärarinriktningen, uppger företrädare för universitetet i en kommentar:

”Reellt sett finns en sådan möjlighet även för inriktning mot övriga akademiska yrken – om än inte formaliserad på samma sätt. Universitetet ser värdet av att någon form av motsvarande platsgaranti formuleras i samarbete med företrädare för samtliga institutioner”.

Ett annat problem som påtalades var den isolering från andra grupper – framför allt från svenska studenter – som aspirantstudenterna kände. Vi tror att detta är ett generellt fenomen som har sin grund i att en del av utbildningen är, och måste vara, specifik och individualiserad. I en så stor och rik högskolemiljö som Linköpings universitet borde det emellertid finnas kreativa vägar att mildra ett sådant utanförskap.

Aspirantutbildningen får genomgående starkt stöd av studenterna. De är medlemmar i studentkåren men det är sällsynt att de deltar i kårverksamhet och utbildningsbevakning. Studenterna själva trodde att det bristande engagemanget beror på att de flesta av dem är äldre än genomsnittsstudenten och att de planerar att studera så kort tid som möjligt. Samtliga studenter, vid alla de tre lärosäten vi besökt, upplever en närhet till sina lärare och en möjlighet att kunna påverka sin utbildning. Granskningsgruppen vill dock understryka att studentinflytande i allmänhet gynnas av att formaliseras och på så vis säkras. Uppmuntran till ett tydligare engagemang kunde dessutom vara en väg till ökad integration i svenskt föreningsliv och en väg att motverka det utanförskap som diskuterats ovan.

Granskningsgruppens sammanfattande bedömning

Aspirantutbildningen vid Linköpings universitet är den mest utbyggda av de kompletteringsutbildningar som ingår i denna utvärdering. Efter vissa förändringar har den tills vidare funnit sin form i tre olika inriktningar.

Utbildningen leds och genomförs av kompetenta och engagerade medarbetare. Det finns en klar struktur i alla inriktningar och även en genomtänkt och väl genomförd pedagogisk idé.

Det finns stora likheter i synsätt och uppläggning mellan aspirantutbildningarna i Malmö och Linköping. Den största skillnaden ligger i att medan man i Malmö försöker att hålla samman gruppen och inte differentiera den i olika yrkesinriktningar, så är det just det man gjort i Linköping. Skillnaden är förmodligen mera avhängig av skillnader i organisationernas storlek och utbildningarnas omfattning än av principer. Båda lärosätena har redovisat viktiga och intressanta erfarenheter i försöken att utveckla kompletterande utbildning för utländska akademiker. De har också byggt upp en solid kompetens för att hantera dessa frågor.

Linköpings aspirantutbildningar har framgångar när det gäller att etablera sina studenter på den svenska arbetsmarknaden. De tycks ha goda kontakter med det regionala arbets- och näringslivet och kan genom detta ställa höga krav på praktikplatsernas kvalitet.

Läkarinriktningen har arbetat under olika förutsättningar och funnit fram till en välfungerande form. Resultaten är goda när det gäller att korta invandrade läkares väg från gräns till arbete. Ur de tidigare uppdragsutbildningarna har en vidareutvecklad och förfinad modell vuxit fram.

Läroinriktningen har också etablerat fruktbara former och kännetecknas av kompetens och engagemang hos medarbetarna. Här är språk och värdegrund nycklar och fokuseringen på dessa som hörnstenar i en omskolning av utländska lärare till svenska har lett till att många aspirantstudenter kunnat gå vidare till att undervisa i den svenska skolan. I läroinriktningen är det också kanske mest tydligt att aspirantutbildningens omfattning är för rigid. De erfarenheter vi kunde ta del av visade att en del invandrade lärare mycket väl kunde få anställning efter en kortare komplettering än 40 poäng, medan andra behövde betydligt mer. Linköpings initiativ att låta de aspirantstudenter som inte "när ända fram" under aspirantkursen få fortsätta på lärarprogrammet med platsgaranti ter sig som en bra lösning.

Eftersom inriktningen mot övriga akademiska yrken inte, som de båda andra är yrkesspecifik är både dess uppdrag och utbud det som mest liknar Malmö högskolas. Det har också den största bredden såväl när det gäller de studerandes bakgrund och erfarenheter, som den utbildning och de kurser studenterna väljer. Vad de läser avgörs av deras tidigare studier och deras ambitioner. Självklart blir här rådgivningsfunktionen viktig och den arbetsplatsförlagda utbildningen central för framgång. De slutsatser granskningsgruppen kan dra är att det fungerar väl. En hake tycks dock finnas i detta sammanhang. Den platsgaranti som fanns etablerad inom läroinriktningen fanns inte till studenterna på den allmänna inriktningen, och det är naturligtvis något som granskningsgruppen gärna skulle vilja se utvecklas.

Ett annat område där granskningsgruppen anser att det finns utrymme för förbättringar gäller tillgodoräknande av tidigare studier och validering av de sökandes reella kompetens. Någon form av värdering görs av de sökandes meriter, men det har varit svårt att förstå hur denna går till, vilka metoder som används och hur den invandrades kunskaper och kompetens tas till vara i utbildningen. Vi kan ana att mycket av detta försiggår i studievägledning och samtal, men vi kunde också förstå att här är praxis varierande. Det är viktigt att detta klargörs.

Avslutande diskussion

En tidigare kartläggning av forskning på området som Högskoleverket låtit genomföra har visat att de hinder invandrade akademiker ställs inför på den svenska arbetsmarknaden kan sägas vara av skilda slag: Å ena sidan praktiska hinder som kan relateras till språkkrav och den konvertering av utländska utbildningar, erfarenheter och meriter som krävs. Till denna typ av hinder kan även de invandrade akademikernas avsaknad av insyn i den svenska arbetsmarknadens villkor räknas. Å andra sidan riskerar invandrade akademiker att stöta på mentala barriärer, dels hos individen själv på grund av behovet av anpassning, dels hos arbetsgivarna som ofta och av olika orsaker visat sig vara tveksamma till att anställa invandrare. Aspirantutbildningarnas upplägg bidrar till att överbrygga eller i varje fall underlätta båda dessa hinder.

I de kompletterande utbildningar för invandrade akademiker som här utvärderats erbjuds aspirantstudenterna möjligheten att snabbt få ett mer avancerat språk genom anpassade språkkurser i både svenska och engelska. Med praktiken kommer dessutom möjligheten att pröva och utveckla de fördjupade språkkunskaperna i riktiga arbetssituationer.

Att inte ha tillgång till och behärska språket utgör inte bara ett yrkesmässigt dilemma utan riskerar även att drabba individens självkänsla. Det finns åtskilliga vittnesmål om hur läkare exempelvis känt att de kommit till Sverige och reducerats till SFI-studenter – både i sina egna och i andras ögon. Genom att de kompletterande utbildningarna förlagts till högskolor och universitet bidrar de till att ”återupprätta” aspirantstudenterna i den meningen att han eller hon är på ”rätt plats”, i en miljö där han eller hon hör hemma och tidigare visat sig framgångsrik. Utbildningarna skapar även starka band till högskolan och beredskap för vidare studier om så skulle behövas.

Aspirantutbildningarnas främsta styrka är just den unika studie- och yrkesvägledning och branschanalys som utvecklats och den individanpassning detta medger. I samband med branschanalysen får aspiranten chansen att träffa svenska kollegor för att förhöra sig om hur hans eller hennes yrke ter sig i Sverige: Är lärarjobbet ungefär detsamma i Sverige som i Iran? Eller skiljer det sig på ett sätt som gör att lärarjobbet inte längre framstår som lika lockande? Om jag nu väljer att satsa, hur står sig min kompetens i jämförelse? Behöver jag komplettera med något? Med hur mycket? Branschanalysen ger dessutom chansen att fundera kring villkoren och den aktuella efterfrågan inom den egna branschen: Om jag nu kompletterar min lärarexamen, kommer det då att betala sig? Efterfrågas fler lärare på den svenska arbetsmarknaden?

De kompletterande utbildningarna identifierar på så vis kompletteringsbehovet och erbjuder möjligheten att på relativt kort tid genomföra de nödvändiga kompletteringarna. Därtill ges aspirantstudenterna chansen till praktisk validering av deras ”reella kompetens” i arbetslivet tack vare den arbetsför-

lagda praktik som ingår. Praktiken har även den fördelen att den bidrar till att ”öppna ögonen” för arbetskraft som de tidigare tvekat inför att anställa.

Den särskilda verksamheten med kompletterande utbildning för invandrade akademiker som sedan 2002 arrangerats av Malmö högskola, Högskolan i Borås och Linköpings universitet, har således givit viktiga bidrag till invandrades etablering på den svenska arbetsmarknaden. Verksamheten hittills är närmast att betrakta som en försöksverksamhet där kompetens för denna specifika verksamhet byggts upp och prövats.

År 1995 startades liknande utbildningar i Stockholm och Göteborg för att sedan läggas ned och efter ytterligare ett antal år återuppstå vid andra lärosäten. Risken är nu att de lyckade exempel på kompletterande utbildningar som vi granskat i Borås, Linköping och Malmö går samma öde till mötes, om inte resurser för fortsatt verksamhet tilldelas lärosätena.

Utbildningssatsningar som dessa är resurskrävande och osäkerheten kring huruvida de ska kunna permanentas är i sig påfrestande. Granskningsgruppen har kommit till slutsatsen att det skulle vara djupt olyckligt att avstå från fortsatt ekonomiskt stöd till aspirantutbildningarna, särskilt som metoderna har förfinats med åren och förmågan till individanpassning har stärkts över tid.

Rekommendationer

Insatser för invandrade akademiker är mest effektiva vid universitet och högskolor

Målsättningen att i första hand vägleda invandrade akademiker till arbete har ett starkt stöd i de utbildningsanordnande institutionerna och bland studenterna. Granskningsgruppen anser att de erfarenheter som gjorts i Malmö, Borås och Linköping måste befastas och utvecklas. Starka skäl framfördes, inte minst av studenterna, om att högskolan är den miljö där effektiv komplettering av akademisk utbildning och insatser för integration på den svenska arbetsmarknaden bäst sker.

Gör kompletterande utbildning för invandrade akademiker till reguljär verksamhet inom högskolan

Det är viktigt att utveckla aspirantmodellen bort från den projektkaraktär den hittills haft. Statsmakten kan genom att garantera resurser till ett antal universitet och högskolor göra det möjligt att bedriva kompletterande utbildning för invandrade akademiker som reguljär verksamhet. Med en kontinuitet i insatserna kan vunna erfarenheter och kunskaper utvecklas och fördjupas, långsiktighet i arbetet garanteras och trygghet och rättsäkerhet skapas för såväl studenter som lärare. Det är viktigt att uppdraget att bedriva kompletterande utbildning ges som riktat uppdrag (i regleringsbrevet) till högskolor i arbetsmarknadsregioner där behoven är som störst. Insatserna ska följas upp kontinuerligt och erfarenheterna ska spridas.

Bevara och utveckla den kompetens som vunnits i arbetet med invandrade akademiker

Av särskild vikt finner granskningsgruppen det vara att utveckla och konsolidera det arbete som gjorts när det gäller praktikplatsansaffning och karriärvägledning, validering (av reell kompetens) och tillgodoräknande av tidigare studier. Karriärvägledning och praktikarbete är företeelser som finns i vissa av högskolans yrkesinriktade utbildningar. I aspirantutbildningarna har de visat sig mycket värdefulla och är en lärdom som kan tas tillvara och användas även i andra utbildningar. Trots att tillgodoräknande av tidigare studier är ett ansvar som redan ligger på högskolan, och trots att det borde vara en tydlig och självklar uppgift i arbetet med att integrera invandrade akademiker finns här mycket att förbättra. Att utveckla en spetskompetens inom dessa områden kan dessutom bli ett bidrag från arbetet med invandrade akademiker till andra utbildningsområden.

Sammanför och förenkla de regelverk som berör insatser för breddad rekrytering

De olika regelverk som finns inom området tenderar att skapa en alltför rigid struktur. Den kan motverka syftet om integrering på arbetsmarknaden och därigenom drabba de invandrade akademikerna.

Aspirantutbildningen kunde t.ex. ges en större flexibilitet och tillåtas en starkare individanpassning. Om en student kan placeras i arbete efter kortare tid än ett år (40 poäng) borde detta ske. Om en student behöver ytterligare komplettering utöver de 40 poängen, borde detta vara möjligt att arrangera. Även reglerna för studiefinansiering bör ses över. Det är ett samhällsekonomiskt slöseri om integrationen på arbetsmarknaden försvåras.

Ändra reglerna för studiefinansiering så att invandrade akademiker får realistiska förutsättningar att bedriva kompletterande utbildning

Studenterna löser sin studiefinansiering huvudsakligen med hjälp av olika stöd, exempelvis aktivitetsstöd. Oberoende av det sätt på vilket de finansierar sina studier är deras ekonomiska situation svår. Svårigheter med att få ekonomin att gå ihop är den främsta orsaken till att de invandrade akademikerna inte påbörjar en utbildning de är antagna till och en av de främsta anledningarna till att de hoppar av. Studenterna på aspirantutbildningarna är ofta betydligt äldre än andra studenter, de har vanligtvis familj och de har börjat ett nytt liv i ett nytt land. Det är rimligt, ur både mänsklig och samhällsekonomisk synpunkt, att man betraktar denna grupp som en särskild kategori, som under en övergångsperiod behöver ett särskilt studiestöd, för att snabbt kunna etablera sig på arbetsmarknaden.